

Intervenció de Tilbert Stegmann*

Sembla lògic que al final d'un simposi hagin de sortir els *profetes*: ens heu encarregat de predir la presència de la nació i cultura catalanes a l'Europa *future*.

Del mot profeta diuen els diccionaris «que el mot finalment indicà només els homes reconeguts com a autèntics inspirats, que rebien les comunicacions divines també en somnis o en visions, o per inspiració interior».¹

Fent valer aquesta possible inspiració, què us hem de dir, o millor: què *ens* hem de dir del futur europeu de la llengua, cultura i nació catalana?

- Han de ser els nostres desitjos (optimistes)
- o la imatge d'un futur possibilista (realista)
- o un panorama dramàtic, pessimista, d'escarni o reprensió als catalans, per ser massa tous?

La visió optimista d'una Catalunya amb estat propi, independent d'Espanya, així com ho és Portugal, té una certa lògica —fins i tot una

* Tilbert Stegmann és catedràtic de Filologia Romànica a la Universitat de Frankfurt, on fundà el 1981 la Biblioteca Catalana, que compta amb trenta-cinc mil volums i és també fundador de l'Associació Germano-Catalana, creada el 1981. Té la Creu de Sant Jordi i el Premi Ramon Llull 2006. Ha publicat una trentena de llibres, entre els quals es troba *Catalunya vista per un alemany* (1988), que compta amb tretze edicions.

1. *Gran enciclopèdia catalana*, vol. 18, p. 367.

certa estètica geogràfica: la península Ibèrica, tripartita simètricament, desfent l'asimetria actual d'un terç de Portugal i dos terços d'Espanya: Portugal, Espanya, Països Catalans; queda molt millor! Al cap i a la fi no seria res més que restituir el que fins i tot a l'escola franquista propagaven: la península tripartita de celtes a l'oest, celtibers al mig i ibers a l'est.

A més hi ha bons exemples i ben recents de separació pacífica de nacions. Desconec els detalls sobre com s'ho ha fet Montenegro, l'any passat, i Eslovàquia fa uns quants anys. Però sembla que tots els indicadors objectius indiquen que els habitants de Catalunya s'ho passarien bé dins d'una Catalunya separada, però europea, tal com ho fa Eslovàquia separada de Txèquia.

El problema no és que la disgregació de territoris en dos estats diferents sigui completament inusual o perillosa per a la convivència pacífica: la separació civil de cònjuges que no s'avenen és absolutament normal i freqüent. I el que val en el camp social hauria de valdre igualment en el camp de les relacions institucionals, modernitzant-les.

El problema tampoc no és que la separació no sigui objectivament avantatjosa per a Catalunya.

El problema és que els catalans no s'ho creuen, o almenys la majoria no es creu aquesta possibilitat. O que no gosen, per censura interior i secular, d'imaginar-se ben vivament aquests avantatges. O que ho creuen un esforç massa gran en comparació dels avantatges que se'n podrien derivar.

Però justament el que ens hem de demanar és si la segona visió de futur, la possibilista, ens està demanant *menys* esforç, contínuament, que la visió més agosarada de futur.

Mirem-nos la situació de la llengua, la llengua catalana. Quins esforços hem de fer contínuament, per recuperar espais per al català, per fer augmentar els minuts que cada dia s'empra el català, especialment entre el jovent, que els nous immigrants acceptin el català com a llengua central d'aquest país que els acull —gairebé un treball de Sísif. Tot això s'ha d'acomplir sota l'espasa de Dàmocles de la imposició de la llengua espanyola com a forçosament oficial a Catalunya. Traient-se de sobre aquesta espasa, la vida de la llengua catalana es podria desenvolupar lliurement, fins i tot diré: *només* traient-se de sobre aquesta espasa podrà desenvolupar-se i garantir el seu futur. No sé si amb això ja em situo entre els profetes pessimistes, però la sociolingüística demostra que les societats a la llarga no viuen amb dues llengües alhora i que *una* sempre ha d'agafar la prioritat incontestable —per la simple raó que per comunicar-te al teu propi país la manera econòmica i lògica de fer-ho és emprant una sola llengua. Així com tenim la situació actual, cada estranger o nouvingut dubta, d'una manera natural, de si és veritablement necessari el català. Ara el nou Estatut obliga formalment a conèixer les dues llengües, però malauradament no pot obligar a utilitzar-les. Mentre que en un estat independent —Catalunya— estaria claríssim psicològicament que l'única llengua del país obligatòria és el català i que, encara que hi hagués llibertat per a tothom de viure individualment en la llengua que li agradi, la societat estaria organit-

zada centralment al voltant del català. I —sigui dit de pas— desitjo que els joves catalans aprenguin més d'una o dues llengües estrangeres a l'escola i que ho facin sense una imposada preponderància del castellà, cosa que augmentaria força llurs competències internacionals.

I si parlem del futur de la «nacionalitat» catalana, tal com ens indica el títol de la nostra taula rodona, el primer que ens demanem és, si emprar el terme *nacionalitat* correspon a un intent d'«objectivitat realista» o ja és un acte d'autocensura per evitar el terme *nació*. Em sembla que no dic res de nou ni res que no hagi d'entendre tothom, fins i tot el més advers a les qüestions catalanes, quan dic que el futur d'una «nacionalitat» catalana a dins d'Espanya és més fràgil que el futur d'una «nació» catalana amb estat propi.

Però tornem del somiatruïtes visionari inspirat a la realitat possibilista. La cultura catalana, ara, va bé. I si ens mirem el programa de presència catalana a Alemanya aquest any 2007, la cosa és impressionant. Només heu d'anar a la pàgina web corresponent.² I per cert: en la llista que he vist dels llibres que han de formar l'exposició itinerant de llibres en alemany traduïts del català o sobre Catalunya anomenada Bibliothek Katalonien no hi figura cap autor pertanyent a la literatura castellana. Cosa reconfortant.

Doncs la cultura catalana no la veig perillant. Almenys no perilla més que l'alemanya o la francesa davant de l'allau d'americanització a què tots estem sotmesos i que ara el profeta podria qualificar com a més perillosa que l'espanyolització cultural a què puguin sucumbir els catalans. I ara no entraré en aquest tema de drogodependència americanitzadora que regeix la nostra vida a Europa, fins i tot a les universitats, on ens diuen que ens hem de millorar segons el model americà, sempre citant Harvard, Princeton i Stanford, quan sabem que hi ha centenars d'universitats dolentes als Estats Units, totes més dolentes que la més humil universitat europea. Lamento que el procés anomenat *de Bolonya* estigui rebaixant l'ideal alemany d'educar uns estudiants amb capacitat de planejar autònomament i autoresponsable els seus estudis i els hàgim de convertir en acumuladors de *credit points*.

Per cert que només amb molta traça podem salvar el català com a matèria extra a les trenta-tres universitats de l'àrea alemanya que fins ara ofereixen el català d'alguna manera —només lluitant contra la «bolonyització».

Deia que la cultura catalana no la veig perillant a l'Europa futura. És que té molt bones cartes. Tenia magnífiques cartes al segle XX i encara segueix tenint-les al segle XXI. Tots ho sabeu. Poques nacions europees de dotze milions d'habitants han pogut ficar noms tan famosos en la consciència pública europea (i mundial) en el món de l'art d'avantguarda, de l'arquitectura i algun en el món de la música, com la catalana. Compareu mentalment els noms que en aquests camps els holandesos, els portuguesos, els hongaresos, els txecs, els

2. www.llull.cat/llull: «Frankfurter Buchmesse», «Programa», «Cap a Frankfurt 2007» i «Frankfurt 2007».

grecs, els suecs, els danesos o fins i tot els polonesos (amb una població de quaranta milions) poden igualar a noms com Gaudí, Miró, Dalí, Tàpies, sense oblidar Aristides Maillol i altres escultors, o Pau Casals o fins i tot Albéniz i Granados i a més tot un conjunt d'arquitectes contemporanis començant per Josep Lluís Sert i de disseny modernista i modern i d'urbanística de primera. O bèsties filològiques excepcionals com Joan Coromines. I en literatura els catalanoparlants i escriptors estan totalment a l'altura de les altres literatures europees, encara que menys traduïts, però això els passa a totes les literatures menys les quatre o cinc grans que usurpen l'atenció mundial.

En el camp dels esports hi ha algun català que arriba a número u mundial, actualment en tennis, i en futbol el Barça sempre és notícia internacional. I ara, últimament, fins i tot anem de gastronomia i fem oblidar els francesos perquè a part de Santi Santamaria i Carme Ruscalleda la Documenta aquest juny obre a Kassel amb Ferran Adrià com a artista del paladar. Els catalans són uns dimonis intranquils i bellugadissos que pertot arreu fiquen la seva creativitat i troben l'acceptació de l'opinió mundial. (L'únic lloc on fallen és justament a trobar un camí creatiu per sortir-se'n de la cohabitació forçada amb Espanya i de fer-ho acceptar per l'opinió pública europea que ho classifica encara com a tendència nacionalista *démocratie* —en el millor dels casos.)

No hi ha cap senyal que indiqui que la inventivitat dels catalans en els camps mencionats minvi en el futur i la profecia més feble i més improbable seria que els catalans NO continuessin fent sempre coses noves com ho han fet els últims cent cinquanta anys a pesar dels entrebancs més que seriosos. De manera que de la cultura a Catalunya en el futur no n'hem de tenir incerteses. Ara, de si serà catalana o no, això depèn de si els catalans guanyen la lluita contra la imposició estatal espanyola que no vol cedir el 50 % de pretensions lingüístiques a Catalunya —i que té el 100 % de decisions finals i decisives, parlamentàries i constitucionals.

El futur de la cultura *catalana* està lligat al futur de la nació catalana i aquest futur està molt tancat constitucionalment, diria el profeta pessimista.

Encara més si mirem la situació de la llengua. Una mica més d'un cinquanta per cent de la població parlen habitualment el català i la resta l'entén, però la meitat d'aquesta resta (un vint-i-cinc per cent del total) diuen que no el saben parlar. Des d'una perspectiva alemanya una llengua que només és parlada habitualment per la meitat de la població no està en posició segura, ni molt menys. I que de l'altra meitat una meitat no saben parlar català, mentre que el cent per cent sap parlar castellà, està lluny de posar-nos tranquils. És veritat que una institució com l'Institut d'Estudis Catalans ens recorda que la llengua científicament prestigiosa i també administrativament i abans de tot identitàriament important i central és el català —però, alto!, diu el profeta pessimista: tot això només seria si no hi fos l'espanyol, que en altres aspectes és la prestigiosa, fins i tot potser entre el jovent a les discoteques. Tornem, doncs, a la mateixa: urgiria tenir un estat propi per assegurar el futur del català.

D'altra banda, diu el profeta optimista, tenim el miracle de Frankfurt 2007 —la cultura catalana convidada d'honor de la Fira Internacional del Llibre 2007. Això posa en situació absolutament privilegiada la literatura i cultura catalanes: és la primera vegada que una nació o cultura sense estat propi accedeix a acaparar l'atenció central de tota una fira del llibre. És a dir, Catalunya deu disposar d'alguna simpatia especial entre els europeus o els alemanys, si no, no s'explica. I aquesta simpatia segur que no li ve per voler ser un país independent d'Espanya perquè això segueix essent vist negativament. Podria ser, doncs, una simpatia de substitució? Per edulcorar-los la necessitat d'haver de quedar-se amb Espanya? I també per recompensar-los per haver-se comportat pacíficament i no creant problemes com els bascos? O és senzillament admiració per un poble petit que ha donat noms tan importants com els que he mencionat? Estic ben lluny de poder-vos donar una imatge objectiva i realista del que els alemanys pensem dels catalans i del que els alemanys pensem sobre el futur de Catalunya.

De manera que el millor és fer com fan tots els catalans: anar per feina. I us parlaré d'uns petits grans de sorra que l'Estudi d'Investigació Catalanística, la Forschungsstelle Katalanistik de la Universitat de Frankfurt, intenta posar per al futur coneixement de les coses catalanes a l'àrea alemanya. Són uns simples treballs d'infraestructura comunicativa, de resum de resultats i de collita de dades.

Hem fet un *Llistat de les tesis i tesines que en l'àmbit universitari alemany han tingut un tema català en els anys 1946 a 2006*, és a dir durant seixanta anys. Són 246 treballs acadèmics, repartits entre quaranta-tres universitats d'Alemanya, Àustria o Suïssa alemanya. És remarcable la llista de tutors d'aquestes tesis: són cent divuit professors alemanys que hem proposat treballar un tema català a llurs estudiants. Les universitats on més d'aquests treballs s'han fet són Frankfurt (34), Viena (22), Friburg de Brisgòvia (19), Tübingen (11) i Colònia (11), Basilea (10) i Munic (10) i Mainz-Germersheim (9) amb Magúncia (4). És un goig llegir la immensa varietat de temes catalans que han cridat l'atenció dels joves investigadors catalanistes germanòfons. És un senyal de la més que centenària tradició de la romanística alemanya de dedicar-se també al català, tal com el doctor Badia i Margarit i jo ho recordem en un diàleg que sortirà aviat publicat en la revista *Transfer* en anglès. Segurament aquesta dedicació centenària alemanya al català i el fet de que avui en dia unes trenta-tres universitats alemanyes ofereixen el català com a llengua i/o com a matèria, especialment la de Frankfurt, juntament amb la presència de trenta-cinc mil llibres catalans a la Biblioteca Catalana de Frankfurt ha contribuït al fet d'estar convidada la cultura catalana enguany a la Fira del Llibre.

Altres treballs infraestructurals: estem compaginant el *Who is who de la catalanística alemanya*, on fins ara hem recollit les respostes de gairebé un centenar de romanistes que han fet alguna publicació en el camp català. Segurament el nombre augmentarà fortament. En el Deutscher Katalanistenverband, l'Associació Germano-Catalana que vaig fundar l'any 1983 tenim tres-cents membres.

Estem fent una llista de la posició del català i de la catalanística com a matèria d'examen a les universitats de l'àrea alemanya; repertori útil per tenir una visió de la posició acadèmica formal del català a Alemanya.

Hem fet un catàleg dels traductors literaris que actualment tradueixen del català a l'alemany amb llur bibliografia. I ja hem publicat una bibliografia completa de tot el que hi ha de literatura catalana traduïda a l'alemany: fem un repertori d'un centenar de novel·les i cinquanta llibres més d'assaig o d'obres de teatre, gairebé sis-centes narracions i contes i mil vuit-cents poemes de la literatura catalana que els alemanys tenim disponibles en la nostra llengua, una quantitat *molt* considerable de literatura catalana en alemany. Considerem aquesta bibliografia com a model que els francesos, anglesos, italians ens han d'imitar per catalogar el que està traduït a les seves respectives llengües. Serà un bon baròmetre de les relacions que els europeus hem mantingut i mantenim amb la literatura catalana, amb moltes sorpreses.

Estem confeccionant un repertori de les obres artístiques catalanes presents a Alemanya, és a dir un catàleg dels artistes pictòrics i escultors catalans dels que hi ha obra als museus alemanys o en altres espais públics o a carrers i places, juntament amb un catàleg d'edificis d'arquitectes catalans a l'àrea alemanya. Així ajudarem una mica que centenars d'obres i d'artistes catalans no desapareixin sota la denominació de *Spanischer Künstler*, artista espanyol, i quedin perduts per a la cultura catalana: això és un altre d'aquests aspectes tristos de la cohabitació espanyola: el robatori multitudinari d'identitat catalana infligit a l'opinió pública i al coneixement cultural mundial, tapant-ho tot amb un centralisme espanyol o espanyolista.

Estem confeccionant també un índex de tots els agermanaments entre ciutats germanòfones i catalanòfones: un camp molt poc conegut i poc aprofitat.

Una altra petita catalogació que estic fent és *Indrets catalans als països alemanys*. M'he inspirat en el llibret de la Fundació Joan Brossa, que ens mostra uns itineraris brossians per Barcelona, per Catalunya i fins per l'estranger. Aquests indrets catalans d'Alemanya serien per exemple les escultures públiques d'Andreu Alfaro, de les quals en tenim dues a Frankfurt, molt vistoses, a pocs minuts de la universitat. O, per exemple, ja que parlàvem de Brossa: el nostre santuari avantguardista català de Frankfurt el tenim en l'altíssim edifici de la Commerzbank, que veig des de la meva taula a la universitat. En la gran sala d'entrada que també s'obre al restaurant del banc, a part d'una doble *A* vermella de cinc metres d'altura (i una *Z* gegant al final de la sala), hi ha un objecte poema visual de Brossa, penjat del sostre, que és un globus terraquí del qual surten set o vuit cames amb les respectives sabates posades —una mena d'al·lusió a un rodamón— i representant a través d'aquestes sabates els personatges més diferents. La sabata que més a baix està és la del poeta i és en aquest cas l'autèntica sabata de Joan Brossa que ell havia portat durant una dotzena d'anys, totalment trencada. Ho vaig comentar el dia que em van fer parlar a la inauguració d'aquest edifici de

Sir Norman Foster, el banc més alt d'Europa —on trobem la sabata més modesta del poeta català.

O un altre indret català seria a Wolfenbüttel, davant de la Biblioteca més important de llibres dels segles XVI al XVIII que tenim a Alemanya, on hi ha quatre grans plaques de ferro de dos per un metre que alhora presenten les quatre barres i tenen, però, el perfil de Pau Casals; obra impressionant de l'artista d'Alcoi, Antoni Miró. Obra, per cert, que vaig tenir l'honor de transportar des de la casa de l'Antoni fins a Alemanya en el meu cotxe, amb dificultats. I obra que hi va anar a parar per iniciativa d'una catalana de Wolfenbüttel, Matilde Romagosa.

No m'allargaré amb aquests itineraris catalans per Alemanya.

En general, en aquestes activitats d'infraestructura de tota mena i de tots nivells, com veieu, procurem de fer un recull de dades que doni una visió comprensiva de la presència i de l'activitat catalanes a Alemanya i augmentar sinergies interdisciplinàries que traspassin el marc de l'ensenyament i de la investigació filològica.

Pel que fa a Internet, a part de la pàgina web *Katalanistik* de la Universitat de Frankfurt,³ hem elaborat un curs de Landeskunde Katalonien —coneixement cultural i general sobre els Països Catalans— que servirà com a base d'*e-learning*, és a dir, per als lectorats i professors de les trenta-tres universitats germanòfones que ofereixen el català, i fins i tot per a les altres universitats que només ofereixen hispanística, per poder oferir més fàcilment uns cursos més variats de coneixements sobre la realitat catalana. Els materials estan ordenats en nou capítols: geografia; economia i turisme; llengua catalana; mitjans de comunicació; història i política; art i arquitectura; música, teatre i cinema; tradicions i esports; gastronomia. També se'n podran servir els periodistes que aquest any hauran de donar més freqüentment notícies sobre coses catalanes i que generalment estan poc informats, si no és que són corresponsals alemanys ubicats a Madrid i que més que *poc* informats estan *desinformats* perquè llegeixen els diaris de Madrid i en treuen les seves visions sobre els catalans i Catalunya. Això és un altre dels petits desastres amb els quals cal viure cada dia —i aguantar-se!

Bé, i finalment una altra cosa que estem preparant amb molta il·lusió, primer en forma de llibret que sortirà a l'abril i després com a curs a Internet, és el *Katalanisch express*, una presentació didàctica de vint textos originals, d'actualitat catalana i en català, trets de diaris i d'Internet que presentem amb el subtítol de *Sofort Katalanisch lernen durch Ihre Brückensprache*, és a dir: llegir immediatament en català aprofitant les llengües que ja coneixeu. És la manera més fàcil, la invitació més directa, no a un català *light*, sinó a un aprenentatge *light* que podem oferir estratègicament a un públic alemany que tingui coneixements d'anglès i de francès o possiblement també de castellà (cosa que aquí ens és útil). És la part del públic alemany que

3. www.katalanistik.uni-frankfurt.de/; a www.katalanistik.de trobareu la pàgina del Deutscher Katalanisten verband. I a www.kat.cat.

més versemblantment tindrà la preparació i les capacitats per fer el pas cap al català. Amb aquest llibret volem aprofitar els vint anys d'experiència que tenim amb l'EuroComRom, aquell mètode de transferència de competències lingüístiques d'una llengua a les altres que és el secret de l'èxit de la catalanística a Frankfurt, on cada any apropem més de cent cinquanta estudiants romanistes nouvinguts a les llengües romàniques, i donem un fort accent al català, de manera que els semestres següents un bon nombre d'ells es presenten als cursos de català del nostre lector.

El nostre llibret, que m'imagino distribuït gratuïtament en milers d'exemplars a la Fira del Llibre d'enguany, demostra als interessats que poden començar tot d'una a llegir un text curtet en català, només aprofitant les altres llengües que ja saben. Les ajudes suggestives que els posem amb el nostre mètode de transfer lingüístic són tals que cada vegada es produeix la sorpresa i fins i tot estupefacció que una llengua com la catalana, de la qual pensaven que no sabien res, els és comprensible en una lectura de primera vista i sense haver entrat abans en un curs convencional d'aprenentatge. El sistema EuroCom funciona millor com més coneixements previs en llengües tenen les persones. I és clar que aquestes són on més efecte pot tenir la nostra estimulació per apropar-se al català. Per passar després de la competència lectora a l'auditiva només és un pas petit. I tot prepara perquè els que tinguin un motiu més fort per interessar-se pel català comencin a aprendre a parlar una mica —i cinc milions de visitants alemanys anuals als Països Catalans no és poca cosa: només un 1 % ja serien cinquanta mil persones. No pretenc que aquestes xifres siguin profèticament realistes; però donen ànims per seguir amb la feina.

No esmerçaré més temps parlant encara de les altres activitats que tenim a la Biblioteca Catalana o de publicacions que tenim previstes des de Frankfurt o de les que tinc notícia que es publicaran durant aquest any multitudinàriament catalanista a Alemanya, cal dir-ho amb satisfacció.

He fet el meu treball futurista de profeta. Ho he fet parlant de petites activitats que poden contribuir a fortificar aquest futur, però també de grans esdeveniments que serien desitjables i fins i tot necessaris perquè el futur de la cultura i nació catalanes estiguin ver-taderament assegurades. De moment anem esmerçant les nostres energies en treballs positius, així com es fa en totes les seccions científiques d'aquesta santa casa, d'aquest Institut d'Estudis Catalans que ja compleix els cent anys. De profetes sobre el futur de Catalunya n'hi ha de tots colors. I com heu vist, fins i tot un mateix profeta agafa colors diferents segons els dies, o segons els temes. Però és treballant ara, en el present, que preparem el futur de la cultura i nació catalanes.